

Rezumatul Tezei de Abilitare

Abordarea modernă și interdisciplinară a dreptului civil și a dreptului concurenței

Conferențiar universitar dr. Almășan Maria Adriana

Prezenta lucrare a fost elaborată în susținerea dosarului pentru obținerea abilitării în domeniul de studii universitare de doctorat Drept, în specializarea Drept civil și Dreptul concurenței, pentru a contribui la îndrumarea doctoranzilor în drept civil și dreptul concurenței, prin valorificarea experienței mele de 22 de ani de activitate de cercetare și academică.

Această teză de abilitare este structurată luând în considerare, pe de o parte, evoluția carierei până în prezent, analizată din perspectiva realizărilor în calitate de cercetător, experienței didactice și de practician al dreptului, precum și activității manageriale desfășurate, corespunzător Secțiunii 1, și având în vedere obiectivele urmărite în viitor, în planul activității de cercetare, respectiv activității didactice, corespunzător Secțiunii 2.

Mi-am început cariera didactică în anul 1996, ca preparator, apoi asistent, mai târziu lector, și actualmente conferențiar universitar, desfășurând fără întrerupere activitate de predare în învățământul superior în specializarea drept, atât în cadrul programului de licență, precum și în diferite programe de master de aprofundare și profesionale. În prezent, sunt conferențiar universitar în cadrul Departamentului de Drept Privat, Facultatea de Drept, Universitatea din București, anterior ocupând poziția de lector universitar, la același departament.

Am fundamentat activitatea de cercetare științifică și de predare universitară pe abordarea interdisciplinară, integrativă și coerentă, prin evidențierea importanței înțelegerii faptului că dreptul civil și dreptul concurenței, ramurile de drept care au făcut obiectul preocupărilor mele, construiesc platforme instrumentale aplicabile situațiilor juridice complexe și, prin urmare, demersul de cercetare, formare și aplicare permite valoare adăugată prin conjuncția acestora și înțelegerea impactului lor în practică.

Am urmărit să desfășor cercetarea științifică în paradigma generată de patru piloni de abordare, (i) armonizând tradiția teoriei ramurilor de drept studiate cu inovația demersului efectuat, (ii) analizând interdisciplinar, (iii) conform deopotrivă specificului național și tendinței de globalizare informală a dreptului și (iv) corelând permanent activitatea științifică și cea didactică.

Activitățile academice pe care le-am desfășurat au stat sub semnul inovației, atât prin soluțiile propuse în domeniul studiului dreptului civil și dreptului concurenței, cât și al soluțiilor identificate *de lege ferenda*. Am înțeles însă modernizarea dreptului ca pe

un proces evolutiv care nu presupune renunțarea la valorile tradiționale, ci, dimpotrivă, le valorifică în mod armonios.

Totodată, mi-am conceput demersul de cercetare urmărind identificarea provocărilor specifice domeniilor vizate și construind o viziune care să conducă la soluții eficiente și coerente în sistemul român de drept. Cercetarea efectuată în domeniile de interes a avut ca motor dorința ca, prin problemele ridicate și prin soluțiile identificate în privința acestora, să inspire studiul suplimentar și gândirea divergentă atât în privința studenților, masteranzilor și doctoranzilor, cât și a teoreticienilor și practicienilor, în general.

Unele probleme de drept dintre cele pe care le-am analizat au prilejuit formarea de punți între domeniile de drept vizate.

În sinteză, domeniile de cercetare în domeniul dreptului civil au vizat teoria obligațiilor și drepturile reale.

Într-o primă linie de cercetare a teoriei obligațiilor, am concluzionat că încheierea contractelor reprezintă o problematică având valență de piatra unghiulară în materie contractuală, modalitatea de formare fiind predictivă deopotrivă pentru soarta executării și pentru dinamica acestuia. În vederea demersului de cercetare în teoria generală a contractului, am antamat rolul metodologiei de negociere, prin studiul interdisciplinar de drept și domenii non-juridice, precum economie comportamentală, și praxiologie, dar am căutat și implicațiile de dreptul concurenței, pentru conturarea unui regim de drept comun specific anomaliilor de încheiere a convențiilor.

Între aspectele pe care le-a vizat cercetarea efectuată în privința formării contractelor, un rol central l-au ocupat (i) funcția puterii în negociere, care explică atât mecanismul de încheiere, cât punctele comune dintre dreptul comun și dreptul concurenței în obiectivele urmărite; (ii) conceptul de abuz, prin comparația dintre abuzul de putere, abuzul de poziție dominantă (specific dreptului concurenței) și abuzul de drept (specific dreptului civil în cazul formării contractelor, dar care depășește semnificativ sfera de înțeles a clauzelor abuzive, noțiune analizată abundant de doctrină, fără rezultate notabile, de vreme ce invită invariabil spre protecția consumatorului); (iii) rolul contractelor de adeziune în societatea actuală și relația acestei categorii de clasificare, contractele negociate și cele forțate, prin raportarea la figurile juridice care le deservește (clauzele neuzuale, anunțurile contractuale, clauzele standard etc.); (iv) determinarea conținutului contractului, în contextul inovațiilor Codului civil care instituie mecanisme de formarea continuată, prin raportarea fondului juridic la cel economic; (v) impactul monismului reglementării relațiilor obligaționale asupra diferențelor pragmatice dintre profesioniști și neprofesioniști; (vi) integrarea negocierii contractului în procesul mai larg formativ care include și alte activități de evaluare a oportunității încheierii contractului, cu consecințe asupra validității convenției; (vii) regândirea relației dintre principiile impuse de lege în formarea contractului și obligațiile pe parcursul negocierii; (viii) compatibilitatea formatelor contractuale din *common law*, utilizate frecvent în practica română de încheiere a contractului începând cu anii 90, cu dreptul român și implicațiile acestei uzanțe.

Analiza materiei executării și stingerii obligațiilor a vizat (i) provocările de configurație pe care le ridică buna-credință în materia executării contractelor, precum și a concurenței neloiale; (ii) înțelegerea integrativă a principiilor care guvernează efectele contractului; (iii) reconsiderarea domeniului de aplicare a dinamicii obligaționale, prin evidențierea elementelor de modificare implicate de formarea etapizată a contractului

(continuă, continuată și progresivă), precum și a izvoarelor de stingere a obligațiilor (e.g. darea în plată prevăzută în legea specială); (iv) regândirea solidarismului contractual în contextul dinamicii funcționale și structurale a obligației și a reglementării imprevizunii în dreptul român; (v) fondarea teoriei obligațiilor difuze ca limită negativă în configurarea unei obligații; (vi) provocările de corelare dintre cesiunea de contract, cesiunea de creanță și preluarea de datorie, în special prin raportare la inadvertența de protecție acordată părții obligaționale ori contractuale care este cedată; (vii) rolul taxonomiei subrogației personale legale în identificarea aplicațiilor ei; (viii) încorporarea trăsăturilor transmise și transformative în cazul preluării de datorie și implicațiile atât la nivelul reglementării, cât și în practică; (ix) evoluția obligațiilor plurale, în special compatibilitatea *de lege lata* a controversatei figuri juridice a obligațiilor *in solidum* cu sistemul român de drept și identificarea unor aplicații; (x) explicarea figurii juridice inedite a dării în plată specială, prin comparația cu darea în plată de drept comun; (xi) configurarea unui sistem unitar privind modalitățile de stingere a obligațiilor de natură contractuală; (xii) controlul prețurilor în contracte prin instrumente de drept civil și de dreptul concurenței; (xiii) tratarea provocărilor de coerență ale unor mecanisme de stingere a obligațiilor precum compensația și iertarea de datorie; (xiv) valorificarea negocierii ca mijloc de modificare a contractului și de soluționare a disputelor cu valoare adăugată.

Într-un alt plan de cercetare, am analizat răspunderea delictuală atât din perspectiva (i) dreptului comun; (ii) acordând o atenție particulară relației dintre faptă și vinovăție, inclusiv din perspectiva dreptului comparat; (iii) specificității răspunderii la formarea contractului; (iv) particularităților de răspundere în cazul acțiunilor în *malpraxis* cât și (v) răspunderii speciale în domenii precum răspunderea pentru fapte anticoncurențiale și (vi) de concurență neloială; (vii) inclusiv din perspectiva procesuală, în considerarea necesității armonizării regulilor de procedură cu cele de drept substanțial, în special în privința admisibilității și administrării probelor, și a provocărilor acțiunii plurale în răspundere delictuală, în cazul coparticipării active (acțiunea colectivă); (viii) identificarea unor instrumente echivalente în dreptul român ale mecanismului provenind din *common law* numit *disgorgement of profits* privind recuperarea profitului pierdut prin fapta terțului; (ix) provocările limitării și excluderii răspunderii, cu privire specială asupra materiei contractuale.

În materia drepturilor reale, principalele direcții de studiu pe care l-am întreprins au privit (i) corelarea legislației privind regimul proprietății, prin raportarea la aplicarea legii în timp, în special prin raportare la regimul bunurilor imobile abuziv preluate de către stat; (ii) sintetizarea materiei drepturilor reale; (iii) regimul acțiunii în revendicare mobiliare.

În domeniul dreptului concurenței, multe dintre activitățile de cercetare s-au circumscris Centrului de Studii în Dreptul Concurenței, al cărui cofondator sunt și care mi-a prilejuit deopotrivă studiul științific individual și în calitate de coordonator de echipă de cercetare.

Cercetarea pe care am desfășurat-o în domeniul dreptului concurenței a privit toate materiile aparținând acestei ramuri de drept, într-o abordare integrativă, nu doar (i) prin valorificarea complementării regulilor de drept civil cu cele de dreptul concurenței, dar și (ii) prin corelarea dintre dreptul național, cel european și cel american al concurenței și (iii) prin regândirea fundamentelor dreptului concurenței, de manieră să permită explicarea coerentă a principalelor instituții ale acestei ramuri de drept. De

asemenea, în special în conceperea lucrărilor destinate activității de predare, am urmărit simplificarea noțiunilor cu care operează dreptul concurenței și crearea unor instrumente care să provoace gândirea cititorului în privința aspectelor dificile sau controversate, precum și abordarea aplicată la practică.

Cele mai reprezentative contribuții pe care le-am adus în cercetarea dreptului concurenței sunt (i) „democratizarea” dreptului concurenței prin simplificarea expunerii și fundamentării acestuia, un imperativ în stadiul actual de aplicare în care practica este drastic insuficientă; (ii) reconfigurarea sferei de aplicare a dreptului concurenței, luând în considerare o nouă definiție a raportului juridic de concurență, care se impune a fi unul concret, iar nu unul generic; (iii) abordarea unitară a teoriei dreptului concurenței ca privind acea ramură de drept care se aplică exclusiv relațiilor de piață incorecte, iar nu activităților cu caracter economic, în general; (iv) identificarea principiilor și adăugarea unor funcții privind dreptul concurenței, față de cele observate anterior în doctrină; (v) structurarea domienialității dreptului concurenței în funcție de izvorul limitării, acordând o atenție specială relației dintre dreptul concurenței și dreptul proprietății intelectuale, și distingerea între trei tipuri de interdicții convențională, numite, nenumite (voluntare) și inerente (categorie neexplorată doctrinar anterior); (vi) rolul instrumentelor de convergență în aplicarea uniformă a dreptului unional al concurenței și provocările la aplicarea conformă; (vii) relația dintre dreptul român și cel european al concurenței și izvoarele de drept american ale celor dintâi.

În materia dreptului anticoncurențial, realizările mele de cercetare privesc (i) preluarea și dezvoltarea teoriei economiste asupra dreptului antimonopol care permite aplicarea lui eficientă și adaptivă pentru evitarea riscului de fals negativ și fals pozitiv; (ii) identificarea unor ipoteze de fapte anticoncurențiale nereglementate la nivel național sau internațional și explicarea modului de calificare a faptelor; (iii) diferențierea de regim juridic dintre înțelegerile monopoliste orizontale și cele verticale; (iv) rolul pieței relevante în materia dreptului antimonopol, inclusiv în materia înțelegerilor, în considerarea paradigmei că faptele sunt săvârșite în legătură cu piețele; (v) relația dintre clauzele neuzuale și anumite fapte anticoncurențiale; (vi) corelația dintre abuzul de poziție dominantă și calificările din dreptul civil în materia contractelor; (vii) studiul în premieră în doctrina română privind răspunderea penală pentru fapte anticoncurențiale; (viii) provocările ridicate de răspunderea delictuală pentru fapte ilicite în dreptul antimonopol, inclusiv privind acțiunea colectivă în daune; (ix) identificarea coordonatelor de limitare a riscului de calificare fals pozitivă și fals negativă în răspunderea contravențională; (x) regimul aplicabil procedurilor de investigație privind faptele monopoliste, inclusiv din (xi) perspectiva respectării drepturilor fundamentale prevăzute în Convenția Europeană a Drepturilor Omului (e.g. termenul rezonabil al procedurii, protecția în timpul inspecțiilor inopinate).

În materia ajutorului de stat direcțiile mele de studiu au privit (i) structurarea măsurilor privind ajutorul de stat; (ii) corelarea dintre măsurile de ajutor de stat și faptele anticoncurențiale; (iii) rolul ajutorului de stat în domeniul achizițiilor publice; (iv) necesitatea reformării sistemului privind ajutorul de stat, pentru armonizarea reglementării la nivelul Uniunii Europene a acestei instituții de drept cu relațiilor de piață, care au dobândit tot mai mult în perioada actuală caracter global, prin simplificarea comunicării.

Proiectele principale de cercetare în privința concurenței neloiale pe care le-am desfășurat au contribuit la (i) redefinirea concurenței neonestе prin corectarea unor categorii tradițional îmbrățișate în doctrină (dezorganizarea pieței), (ii) restructurarea tipologiei faptelor de concurență neloială în fapte direcționate și fapte difuze, clasificare menită să clarifice finalitatea protecției, (iii) rolul încălcărilor din alte materii (drept penal, drept administrativ, dreptul proprietății intelectuale, drept fiscal) în planul concurenței neonestе, (iv) deficiențele în reforma recentă adusă concurenței neloiale și implicațiile jurisprudențiale produse.

Am îmbinat armonios activitatea de cercetare științifică și didactică în dreptul civil, pe care am desfășurat-o neîntrerupt peste 20 de ani, și cea de dreptul concurenței, pe care am început-o în urmă cu mai bine de 15 ani. Această coordonare a predării și teoretizării materiilor de interes mi-a servit drept motivație, în identificarea celor mai eficiente instrumente didactice, cursurile universitare pe care le-am întocmit fiind structurate pentru asigurarea accesibilității și conținând trimiteri și verificări practice, dar, mai ales, încurajând cititorul să analizeze mai departe problematica, punându-și întrebările care conduc la gândire divergentă și provocare de cercetare.

Cercetarea efectuată mi-a ocazionat și introducerea în programa academică a unor discipline de aprofundare, unele dintre ele având caracter de pionierat în învățământul juridic românesc (e.g. disciplina „Negocierea contractelor”). Predarea la nivelul unor ani diferiți de studiu în cadrul programelor de licență și de master, precum și la distanță, ori postuniversitar, dar și predarea în limbă străină mi-a facilitat adaptabilitatea și inovația în predare și a susținut pregătirea lucrărilor pe care le-am publicat.

Am valorificat cele două activități în vederea îndrumării cercetării studenților, masteranzilor, doctoranzilor și de mentorat privind practicienii (în special, în avocatură și magistratură). Cu titlu de exemplu, am fondat în urmă cu 10 ani Sesiunea de Comunicări Științifice a Studenților și Masteranzilor Facultății de Drept ai Universității din București, astfel reînnoind și îmbunătățind, după o pauză îndelungată, o tradiție benefică dezvoltării cercetării în cadrul școlii de drept, anterioară anului 1989. Această platformă este reprezentativă pentru implicarea mea în activitatea managerială și de îndrumare în cercetarea studențească, inclusiv prin faptul că am organizat mai multe ediții ale acesteia, începând cu prima.

Prin obiectivele propuse în viitor, activitatea mea de cercetare va continua munca asiduă și creativă, prin proiecte precum (i) continuarea studiului teoriei obligațiilor și elaborarea unui tratat; (ii) întocmirea unui manual care să prezinte materia dreptului civil în manieră accesibilă și integrativă; (iii) pregătirea unei culegeri comentate de jurisprudență fundamentală în domeniul dreptului concurenței; (iv) dezvoltarea unui studiu de amploare, realizat în echipă, privind buna-credință în materie contractuală și a concurenței neloiale; (v) elaborarea unui cod etic în domeniul negocierilor contractuale; (vi) aprofundarea problematicii garanțiilor profesioniștilor în lumina Codului civil; (vii) continuarea activității în cadrul Centrului de Studii în Dreptul Concurenței. Intenționez să continuu activitatea de coordonare a proiectelor de cercetare individuale și în echipă, în special, încurajând studiul dreptului concurenței, care din punct de vedere doctrinar este deocamdată nedezvoltat potrivit potențialului său în România.

Însușindu-mi viziunea ce rezultă din inscripțiile de pe interiorul cupolei Atheneului Român, unde „Legislația” este situată între „Filosofia” și „Arhitectura”, și observând că influența subtilă a celor două domenii conferă dreptului, pe de o parte,

rigoare și simț estetic, pe de alta, profunzime și creativitate, consider că într-o societate evoluată, științele juridice au un rol de piatră unghiulară, plusvaloarea fiind dată de studiul sistematic, metodologic corect, creativ și integrativ.

În considerarea contribuției pe care am adus-o în plan științific și didactic, îndrăznesc să apreciez că sunt un bun candidat în obținerea abilitării de conducere doctorală în domeniile dreptului civil și dreptului concurenței.